

Szófacsarás

1x45 vagy 2x45 perces szövegfeldolgozó óra nyelvi játékokkal (magyar, kreatív írás)

Miről szól ez a tanegység?

Az ünnepek sorából január vége sem marad ki: január 22-én ünnepeljük a Magyar Kultúra Napját. Érdekes ezen a napon a gyerekeket rávezetni arra, hogy mennyi játék bújik meg a mi gyönyörű nyelvünkben. Ezen a napon Csukás István szójátékokkal teletűzdelt meséjét ismerhetik meg a gyerekek, majd négy költő szójátékait fedezhetik fel egy-egy versben. Ha csak 45 percet

tudunk a tanegységre szánni, akkor a meserészlet és a hozzá kapcsolódó nyelvi játékok is fantasztikus nyelvi élményt nyújthatnak a gyerekeknek.

Áttekintő vázlat

5.1 Szófacsaró seregélyek	45 perc
5.1a Meseolvasás	10 perc
5.1b Anagrammák	15 perc
5.1c Szógenerátor	10 perc
5.1d Nyelvgyötrők	10 perc
5.2 Szófacsaró-óra	45 perc
5.2a Kupacoló	5 perc
5.2b Nyelvgyötrők	(20-25) perc
5.2c Nyelvtörők	(20-25) perc
5.2d Tükörszavak	(20-25) perc
5.2e Csiribiri-rímek	(20-25) perc
5.2f Kupac-tanács	15 perc
Összesen:	2x45 perc

Előkészületek

A meseolvasásra készülünk fel előre, begyakorolva a nyelvi játékokat, nyelvgyötrőket! Nehogy az órán belegabalyodjon a nyelvünk.

Ha a második órát és a csoportmunkát is tudjuk vállalni, készítsük jól elő! A moderátori jelenlét mellett sokat segít, ha a feladatokat megkaphatják nyomtatva a gyerekek. Így nem kell az

utasításunkra várni, és a feladat értelmezése is csoportfeladat lesz.

Ha a második órát meg tudjuk tartani, de a csoportmunkát nem vállaljuk, válaszszuk ki a feldolgozandó verseket, és a feladatok alapján állítsuk össze az óratervet! Segítségként szó- és ritmuskártyákat vagy vetítendő anyagot is készíthetünk.

5. tanegység

FELDOLGOZOTT MŰVEK

Csukás István: *A szófacsaró seregélyek* (részlet)

Vidor Miklós: *Nyelvgyötrők*

Philipp István: *Nyelvtörő*

Mándy Stefánia: *A tükör*

Weöres Sándor: *Csiribiri*

MIT KÉSZÍTSEK ELŐ?

 Szöveggyűjtemény

 Internet, projektor, hangfal

 Füzet, íróeszköz

(Betűkészlet)

(Szó- és ritmuskártyák)

JEGYZETEIM

FELADATOK LEÍRÁSA

5.1 Szófacsaró seregélyek

5.1a Meseolvasás

Beszéljünk a gyerekeknek néhány mondatban arról, hogy január 22-én ünnepeljük a Magyar Kultúra Napját! Éppen ezért ezen az órán egy olyan mesét olvasunk – **Csukás István: A szófacsaró seregélyek** című meséjének részletét –, amelyben rácsodálkozhatunk arra, milyen érdekes a nyelvünk. Helyezkedjünk el a meseolvasáshoz! Fontos, hogy a mesét a pedagógus olvassa fel először, mivel tele van szójátékokkal, nyelvgyötrőkkel.

Vedd figyelembe!

A magyar kultúra napját 1989 óta ünnepeljük, annak emlékére, hogy – a kézirat tanúsága szerint – Kölcsey Ferenc 1823-ban ezen a napon tisztázta le egy nagyobb kéziratcsomag részeként, és jelölte meg dátummal Csekén a *Himnusz* kéziratát. Szomorú, egyben magáért beszélő aktualitás, hogy épp ezen a napon, 1989. január 22-én halt meg 75 évesen Weöres Sándor, egyik legjelesebb nyelvteremtőnk.

5.1b Anagrammák

Mi történt a meserészletben? Miről szól eddig ez a mese?

A seregélyek, úgy tűnik, nagyon szeretnek fecsegni. Hányan vannak?

Mégis úgy tűnik, egész seregélycsapat facsarja a nyelvet.

A szöveg tele van nyelvjátékokkal. Egyik játék az anagramma. Tudjátok-e, mi az? Amikor egy szó (vagy több szó) hangjait (betűit) fölcseréljük, és új szavakat alkotunk belőlük. Lássunk egy példát:

kötél, öklét, töklé

Mindhárom szó értelmes, és ugyanazokból a hangokból áll.

Keressünk a szövegben további anagrammákat! (Válogató olvasással, aki talál, jelzi. Figyeljük meg, hogy tényleg anagrammáról van-e szó! A vége felé már handzsanyelv keletkezik.) Például:

Tökfilkó, filkötök, kőfilköt!

Lárifári, fárilári

Kófic, fickó, kócfi!

Szerintetek melyik a legviccesebb? Próbáljuk minél gyorsabban, hangosan olvasni a kiválasztott anagrammákat!

Tudnátok-e anagrammát alkotni a következő szavakból: gödör, ökrök, török? Ha mindháromra találtok megoldást, az szuper.

A magánhangzók rövid-hosszú párja is szerepelhet, és a szót el lehet vágni. Például:

JEGYZETEIM

gödör → ördög, dörög, dög ő
ökrök → körök, kőkör, ők kör
török → török, öt kör, őr köt, tőkör

Tudnátok-e anagrammát írni a saját nevetekből? (Vezetéknév, keresztnév vagy mindkettő szóba jöhet.)

És ha nem kell feltétlenül minden betűt felhasználni? Akkor milyen szavak alkothatók a nevetek betűiből?

5.1c Szógenerátor

A szógenerátor programmal megnézhetitek, hogy a nevetekből hányféle értelmes szó alakítható ki (elérhető a Reftantárról)

Aki kíváncsi, anagrammakészítő programot is talál itt.

10
perc

Vedd figyelembe!

A feladat kihagyható, ha a többi feladatra több időt szeretnénk szánni.

A szógenerátor NEM SZŰRI A SZAVAKAT, tehát előfordulhat, hogy iskolába, gyerek szájába nem illő vagy esetleg bántó szó jön ki. Éppen ezért érdemes előre beütni a generátorba a kipróbálásra szánt neveket, hogy lássuk, milyen szavakat ad ki.

Így elkerülhetjük a meglepetéseket.

Az anagrammakészítéshez nagy segítséget jelent, ha a gyerekek behozzák az első osztályos betűkészletet (minden padba elég egy készlet), és rakosgatják a szavak betűit, míg próba-szerencse alapon ki nem jön egy-egy értelmes szó.

5.1d Nyelvgyötrők

A fura szavakat, mondatokat nyelvgyötrőként is lehet olvasni. De találtok a mesében egy jó hosszú nyelvgyötrőt is. Keressétek meg, és olvassuk, majd mondjuk el minél gyorsabban!

10
perc

Ha törököm töröm rönkön,
Köröm-öröm törökönkön!
Vagyis: tönkön törött török
Feje búbján köröm-körök!

Ki milyen nyelvgyötrőket ismer még?

Rendezzünk nyelvgyötrő versenyt! A kiválasztott nyelvgyötrőt ki tudja minél gyorsabban elmondani úgy, hogy ne akadjon bele a nyelve?

Vedd figyelembe!

A Reftantáron a [Nyelvgyötrők gyerekeknek](#) című letölthető fájlban 40 nyelvgyötrőt találunk.

MIT AKARUNK ELÉRNI?

A gyerekek fedezzék fel nyelvünk játékoságát, és éljenek is vele.

MIT FOGUNK CSINÁLNI?

Csoport- vagy közös munka:
Versolvasás, szógyűjtés
Nyelvjáték szabályának felfedezése
Rímpár és rímelő sorpár alkotása
Ritmizálás, ritmusjáték
Beszámolók

MIRE VAN SZÜKSÉGÜNK EHEZ A FELADATHOZ?

(Szó- és ritmuskártyák)

5.2 Szófacsar-óra

5.2a Kupacoló

Kezdjük egy rövid nyelvgyötrővel az órát:

Egy kupac kopasz kukac meg még egy kupac kopasz kukac
az hány kupac kopasz kukac?

Majd alakítsunk az osztályból négy csoportot, akik elhelyezkedhetnek a terem négy sarkában egy-egy kupacban (asztal köré vagy enélkül körbe rakva a székeket). A kupacok együtt olvassák el a kijelölt verset, és végzik el a hozzá kapcsolódó feladatokat.

Vedd figyelembe!

A csoportmunkát négy csoportban csak nyelvileg érett, csoportmunkában jártas osztály számára javasoljuk. Az ajánlott négy vers helyett választhatunk kevesebbet, vagy csak egyet is, és együtt dolgozhatjuk fel a gyerekekkel, csoportbontás nélkül. Ebben az esetben a kimaradó versek és feladatok közül választhatjuk a (nem kötelező) házi feladatot is.

5.2b Nyelvgyötrők

Olvassátok el **Vidor Miklós: Nyelvgyötrők** című versét, és próbáljátok ki minden szakaszát gyorsan olvasni vagy mondani!

- Melyik a legnehezebb?
- Melyik a legviccesebb?
- Melyik tetszik a legjobban?

Mindenki válasszon ki egyet, tanulja meg, és mondogassa jó gyorsan!
Találjátok ki ti is hasonló nyelvgyötrőket! Írjátok is le!

5.2c Nyelvtörők

Olvassátok el **Philipp István: Nyelvtörő** című versét, és vizsgáljátok meg a furcsa szavakat! Mitől olyan furák? Rájöttök-e a szabályra?

Keressétek meg a rímpárokat, és gyűjtsétek ki azokat a szavakat, amelyek félbe vannak vágva! Mi a másik felük? Hogyan szólnának kiegészítve? Például:

magy → magyar

gő → gólya

Alkossatok hasonló rímpárokat és rímelő sorpárokat, ahol az egyik (vagy mindkét) rímelő szó félbe van vágva! Írjátok is le!

JEGYZETEIM

5.2d Tükörszavak

20-25
perc

Olvassátok el **Mándy Stefánia: A tükör** című versét, és beszéljétek meg, milyen tükörszabály érvényesül a versben!

Keressétek meg a tükörszavakat, és vizsgáljátok meg, tényleg megfordított-e mindent a tükör!

Szerintetek melyik a legjobban sikerült versszak? Miért?

Keressetek hasonló tükör-szópárokat! (Például: ANNA, ANNAK, IRÓN, DIÓS, DERÉK stb.)

Alkossatok egy tükör-szópárral új rímelő sorpárt, versszakot! (A kiválasztott szó-pár kiemelhető a versből, de lehet újonnan felfedezett is.)

Vedd figyelembe!

A vers feldolgozásához készíthetünk szókétyákat a tükörszavakkal, vagy a gyerekek a betűkészletükből kirakhatnak egy-egy tükörszót, és olvashatják előre-hát-ra, illetve kirakhatják fordítva is.

5.2e Csiribiri-rímek

20-25
perc

Olvassátok el **Weöres Sándor: Csiribiri** című versét, és számoljátok meg, hányszor szerepel a *csiribiri* szó a versben (a címen kívül)!

A csiribiripárok szakaszokra osztják a verset. Keressétek meg a szakaszokon belüli rímpárokat!

Szerintetek melyik rímpár sikerült a legjobban? Miért?

Alkossatok hasonló rímpárokat!

Tapsoljátok le a vers ritmusát! Olvassátok fel ritmikusan, ritmuskísérettel (taps, kopogás stb.) a verset!

Vedd figyelembe!

A csiribiri szó 12-szer szerepel a versben, amit a csiribiripárok hat szakaszra osztanak. Ha közös munkával dolgozzuk fel a verset, a szakaszokon belüli rímpárok-ból készíthetünk szókétyákat, vagy kivetíthetjük azokat. Például:

Zabszalma

Alszom ma

Bojtorján

Szellőlány

Lágy paplan

Lázad van

A ritmusjátékhoz felírhatjuk különálló lapokra (vagy bevetíthetjük) a vers sorainak ritmusképletét:

ti-ti-ti-ti ti-ti-ti-ti	□ □ □ □
tâ-tâ-tâ	
tâ-tâ-tâ-tâ	
tâ-tâ-tâ	

(Az időmértékes verselésnél a sorvégi szótag általában közömbös, alkalmazkodó, ezért tekinthetjük például a „zabszalma” szót is a képletbe illőnek.)

A csiribiri honnan ered? A csiribi-csiribá (vagy csiribu-csiribá) épp olyan „varázsszó”, mint a hókuszpókusz vagy abrakadabra. A gyerekmondókák nyelve őrzi ezeket a halandzsaszavakat, és a gyerekek jól játszanak velük. Értelmetlen, mégis értelmes, mert hangzása elbűvöl, és azt mondja: bűvölj velem! Nyisd meg a képzeleted, és járd be vele a világot! Ezt teszi Weöres Sándor „varázsnnyelve”: képzeletmozdító játékba hív.

Kapcsolódó

A 4. osztályos állami olvasókönyvben is megtaláljuk Weöres Sándor: Csiribiri című versét, ugyanerre a versformára írt új versekkel. Vörös István: Cserebere és Lackfi János: Parabola című versét is olvassák el a gyerekek (1/88-89. o.)! Differenciáló feladat lehet a versek közötti formai-ritmikai (és gondolati) kapcsolat felfedeztetése.

5.2f Kupac-tanács

Minden csoport kap kb. 3 percet, ezalatt mutassanak be valamit a közös munkájukból! Elmondhatnak egy nyelvgyötrőt, felolvashatnak a sorpárjaikból, ritmizálhatják a verset, stb.

15
perc

